

BARBARA SOSIČ, TATJANA DOLŽAN ERŽEN, BOJANA ROGELJ ŠKAFAR, REBEKA KUNEJ, ALENKA STRAŽIŠAR LAMOVŠEK, BARBARA IVANČIČ KUTIN, ŠPELA REGULJ, KRISTINA SELJAK IN JASNA SIMONETA MED PREDSTAVITVIJO TEMATSKE IZDAJE REVIE SLO IZROČILO ETNOLOŠKE DEDIŠČINE
17. MARCA 2026/I. Ž.

Dediščina je veliko več kot spomin

Založba Družina je izdala tematsko izdajo revije *SLO Izročilo etnološke dediščine*

Kot je na predstavitvi v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani 17. marca pojasnila Barbara Sosič, urednica tematske številke revije *SLO*, etnologija kot veda o kulturi vsakdanjega življenja postavlja v ospredje človeka in skupnost, v kateri živi. Raziskuje preteklost ter jo povezuje s sodobnimi družbenimi in kulturnimi pojavi, zato je njen pogled dragocen za razumevanje današnjega sveta. Dolgo so jo imenovali narodopisje ali etnografija in je bila usmerjena predvsem v podeželje in ljudsko kulturo – od stavbne dediščine, oblačilne in prehranske kulture do šeg, obrti ter pripovednega, glasbenega in plesnega izročila. Danes pa sodobna etnologija bistveno razširja svoj horizont: spremlja družbene spremembe, raziskuje identitete, mestno življenje in prepleta preteklost z današnjim vsakdanom.

Korenine naša opora

Barbara Sosič poudarja, da je dediščina veliko več kot spomin. »Je način, kako razmišljamo, kako govorimo, ustvarjamo in kako čutimo pripadnost prostoru, iz katerega izhajamo. Je most med rokami in spretnostmi prednikov ter tistimi, ki to izročilo danes ohranjajo in mu vdihujejo novo življenje. V času, ko je svet hkrati vse bolj enoten, a tudi vse bolj razpršen, nas prav dediščina opominja, kdo smo, od kod prihajamo in zakaj je raznolikost naša moč.« Dodaja, da so korenine naša najtrdnjša opora. Zavedanje njihove vrednosti in skrb za dediščino pomenita ohranjanje ravnotežja med spoštovanjem tradicije in ustvarjalnostjo, ki nenehno išče nove poti – med starim in novim, domačim in tujim, spominom in prihodnostjo.

Petnajst avtoric

V tej posebni številki slovenskega zgodovinskega magazina *SLO* ponujajo niz etnoloških podob in zgodb, ki ga je prispevalo petnajst avtoric, vse so strokovnjakinje na področju etnologije in

narodne dediščine, tudi zaposlene v muzejskih in raziskovalnih ustanovah. Njihovi pogledi nas popeljejo od splošnih kulturnih vprašanj do povsem posebnih lokalnih pojavov. Razkrivajo tako nekdanje načine življenja kot njihovo presenetljivo živost v našem času. Naj omenimo le nekatere prispevke (več na spletni strani Družine).

Dediščina čebelarstva

Kristina Seljak iz Čebelarkega muzeja Radovljica piše o tem, kako živa je dediščina slovenskega čebelarstva. Tudi ona je spomnila, da se Slovenija uvršča v sam vrh držav z izjemno raznoliko in skrbno ohranjeno čebelarstvo dediščino, ki obsega tako materialne kot nesnovne elemente. Dolga tradicija čebelarjenja se odraža v številnih posebnostih, med katerimi izstopajo poslikane panjske končnice na panjih kranjskih, Alberti-Žnideršičev panj, čebelnjaki in predvsem vzreja avtohtone kranjske čebele (*Apis mellifera carnica*). Te posebnosti imajo zgodovinski pomen, hkrati pa živijo naprej tudi v sodobnih

oblikah rabe – tako v turistični ponudbi kot v ustvarjalnih praksah. Da danes čebelarji več kot enajst tisoč Slovencev, dokazuje, da čebelarstvo dediščina ni le preteklost, temveč živi, kadar jo hranimo – in tako soustvarjamo znanje, prakso in ustvarjalnost.

Gormerkanska kniga

Jelka Pšajd iz Pomurskega muzeja Murska Sobota je prikazala izjemno odkritje, rokopis t. i. *Gormerkanske knige*. Gre za zvezek o kmečkem gospodarjenju na kmetiji Mihaela Hoisa v Potrni (Laafeldu) pri Radgoni na avstrijskem Štajerskem med letoma 1842 in 1882. Tako glede časa nastanka kot vsebine velja za pravo odkritje o dediščini in zgodovini Pomurja in v Avstriji živeče slovenske manjšine. Na osnovi znanih zgodovinskih podatkov takratnega časa in prostora velja izpostaviti, da je bil Mihael Hois najverjetneje učenec Petra Dajnka. Na to nakazujejo dva indici, in sicer, da je Mihael začel pisati svoj rokopisni zvezek v dajnkici, ter njuna bližina bivanja in delovanja. Avtor nam je

v teh zapisih ohranil zelo veliko kmečkih izrazov in opisov takratnega kmečkega življenja. Glede na obdobje njegovih zapisov gre za izjemno pomemben vir. Ne nazadnje, Potrna je že dolgo povsem ponemčena.

Prehranska dediščina

O sledih spoštovanja in preživetja v slovenski prehranski dediščini piše Barbara Sosič iz Slovenskega etnografskega muzeja. Pomislimo na hrano na našem krožniku – danes je obilna, raznolika in vedno dostopna, nekoč pa ni bilo tako, nas spomni avtorica. Do sedemdesetih let 20. stoletja so ljudje hrano zelo cenili; za prednike je bila Božji dar, ne samoumevnost. Odnos do hrane se je v zadnjih desetletjih močno spremenil ne le zaradi gospodarskega razvoja, temveč tudi zaradi preobrazbe kmetijstva in načina življenja. Še pred stoletjem je bilo skoraj vsako podeželsko gospodinjstvo mala kmetija z nekaj živine, polji, vrtom in sadovnjakom. Kmetje so bili temelj družbe, življenje je sledilo letnim časom, glavni cilj pa je bil preprosto: preživeti do naslednje letine.

Maksim Gaspari

Na seznam reprezentativnih simbolov slovenstva s področja kulturne dediščine se najpogosteje uvrščajo poslikane panjske končnice, lik kurenta, belokranjske pisanice, škofjeloški kruhki, kranjska klobasa, velikoplaninski trniči in pisave za njihovo krašenje, gorjuške pipe, bloške smuči, avbe kot pokrivala gorenjske ženske praznične noše, ljubljanske cvetnonedeljske butarice in harmonike. Večina Slovencev te simbole prepozna kot značilno slovenske, jih sprejema in se z njimi istoveti. Hkrati so večini znani v likovni interpretaciji slikarja Maksima Gasparija, ki jih je komponirane v okviru upodobil na enem od svojih avtoportretov. Tega edinstvenega ustvarjalca podoba slovenskega naroda je

prikazala dr. Bojana Rogelj Škafar iz Slovenskega etnografskega muzeja.

Kako ohranjati izročilo?

Na Bovškem so se v zadnjem poldrugem desetletju okrepila prizadevanja za ozaveščanje, spoznavanje, ohranjanje in prepoznavnost lokalnega besednega izročila, pri čemer sodelujejo različne interesne in starostne skupine – učenci, turistični podmladek, medgeneracijsko povezovalna Buška izba za družabne aktivnosti in druženje, lokalne gledališke skupine in še kdo. Prek javnih dogodkov njihove aktivnosti spoznavajo tudi drugi občani in obiskovalci. Kratke pregled zbiranja in zapisovanja pripovednega gradiva in narečja v Zgornjem Posočju razkriva bogastvo kulturnega izročila, njegovo živost in vpetost v življenje skozi dogajanja v zadnjih dveh desetletjih, po katerih prebivalci vse bolj spoznavajo vrednost in posebnost lokalne kulture ter se s ponosom zavedajo lastnih korenin. O tem na osnovi bogatih lastnih izkušenj piše dr. Barbara Ivančič Kutin.

Poroka – rojstvo – smrt

Mejnik življenjskega kroga od rojstva do smrti so vedno spremljale različne šege, ki so s časom izginile ali se spremenile. Prehodi čez meje med »tem in onim« svetom so veljali za nevarne. Danes se meje brišejo, s sodobno tehnologijo jih včasih prehiteva, ali pa želimo preložit, ublažiti, celo ignorirati, izbrisati. Skupnost in njena nenapisana pravila, namenjena zaščiti in sreči, izgubljajo pomen. A prav posebna pravila, ponavljanje, sodelovanje skupnosti in spoštovanje obredov je v preteklosti kazalo na svetost obreda prehoda. O tem, koliko

ETNOLOGIJA RAZISKUJE
PRETEKLOST TER JO POVEZUJE
S SODOBNIMI DRUŽBENIMI IN
KULTURNIMI POJAVI, ZATO JE
NJEN POGLED DRAGOCEN ZA
RAZUMEVANJE DANAŠNJEGA
SVETA.

tega svetega obredja še prepoznamo in v kakšni obliki, piše Špela Regulj iz Muzeja Velenje.

Romanja v času baroka

Romanja in priporočanja svetnikom in milostnim podobam so še danes del verske prakse, piše dr. Metoda Kemperl s Pedagoške fakultete v Ljubljani. Verniki še vedno obiskujejo sveta mesta, ki so jih obiskovali že pred stoletji. Romali so k svetiščem, za katera so verjeli, da stojijo na krajih s posebno Božjo navzočnostjo, kjer je stik z Bogom močnejši. Na takih krajih so častili milostne podobe, relikvije svetnikov, predmete, povezane s svetnikovim življenjem ali mučeništvom, in posnetke svetih zgradb (kot so loretska hišica, božji grob, svete stopnice). Od njih so pričakovali čudežna uslišanja v najrazličnejših osebnih ali skupinskih nesrečah. Številne romarske cerkve, ki so žive še danes, so nastale v baroku in prav to obdobje je prikazala avtorica.

IVO ŽAJDELA

ivo.zajdela@druzina.si

